

▲ ▼ Csobotfalvi családi ház

VÁNDOROKBÓL MESTEREK

Esztány Győző

INTERJÚ ESZTÁNY GYŐZŐVEL

Erhardt Gábor, Salamin Krisztina

Esztány Győző Csíkszeredán, majd Kolozsvárott végezte tanulmányait. Ezt követően került Budapestre, ahol 1997-1999 között végezte el a Kós Károly Egyesülés posztgraduális képzését, a Vándoriskolát. Jelenleg az anyaországi és az erdélyi Országépítő Kós Károly Egyesülés mestereként fiatal székely és magyar építészek gyakorlatvezetője, mindemellett a Csík LEADER Egyesület Építészeti Tanácsadó Testületének és a Gyulafehérvári Egyházművészeti Bizottságnak aktív tagja. Önálló tervezői praxist folytat, tevékenysége elsősorban az erdélyi és székely épített örökség megőrzéséhez köti. Kutatási témái a népi ihletettséggű, hagyományokban gyökerező, megújuló természetes szépség, a székely faluképvédelem, a székely népi építészeti örökség újrahasznosítása. Erhardt Gábor és Salamin Krisztina interjúja.

› Hol vettél részt az építészképzésen? Milyen lehetőségeid voltak a rendszerváltás körüli Erdélyben?

A Kolozsvári Műszaki Egyetemen végeztem 1996-ban. Rögtön a romániai társadalmi változások, a kommunizmus bukása után, 1990-ben felvételiztem. Abban az évben indult újra több romániai városban az építészeti egyetemi képzés. Azelőtt csak Bukarestben volt ilyen, én is oda készültem, de amint megtudtam, hogy Kolozsváron is indul építészképzés, egy barátommal közösen úgy döntöttünk, hogy inkább ebben az erdélyi városban szeretnénk letölteni az elkövet-

kező hat évünket, mint a nagy, fülledt, zsúfolt Bukarestben. A kolozsvári képzés korábban hároméves volt, és többévi szünet után indult újra. Ezért azt lehet mondani, hogy gyakorlatilag nem volt se könyvtárunk, se tankönyveink, szinte teljes mértékben a tanáraink felkészültségére és lelkesedésére voltunk utalva. Mivel meglehetősen kis létszámúak voltak az évfolyamok, nagyon személyes, baráti kapcsolatok alakultak ki köztünk, diákok és a tanárok között. Az egyetemnek erősebb volt a művészeti jellege, mint a műszaki, és az oktatás természetesen román nyelven zajlott. Mellékesen jegyzem

meg, hogy a mai napig nem létezik Romániában magyar anyanyelvű építészképzés. Nekünk két magyar ajkú tanárunk volt, akiket szerettünk, és természetesen magyar nyelven beszélünk velük.

› Kik voltak ezek a tanárok?

Murádin Katalin volt a bútortervezés és általános gyakorlati tervezés tanárom. Általa ismertem meg az *Országépítő* folyóiratot, amelynek saját példányait hozta be a kis könyvtárszobába, ahol csupán néhány francia nyelvű folyóirat, építészeti szaklap volt olvasható. Ennyiből állt az akkori egyetemi könyvtár. Ennek a tanárnőnek köszönhetem azt is, hogy a kötelező nyári egyetemi gyakorlatunkat sikerült az ő segítségével székelyföldi népi építészeti felméréző táborokká átszervezni. Így mi, magyar hallgatók két alkalommal is eljutottunk a nyár folyamán egy-két hétre Gyimesbe, a Homoród mentére. Fotóztuk, rajzoltuk, dokumentáltuk népi építészeti megmaradt emlékeit: házakat, csűröket, kerítések, kapukat, kutakat. A faluképet, utcaképeket tanulmányoztuk, mindeközben magunkba szívtuk népi építészeti szellemét, ami a lényege volt e néhány hétnek.

› Hol értesültél a Vándoriskoláról? Miért érezted úgy, hogy ott a helyed?

Egy egyetemközi diákkapcsolat révén páran meghívást kaptunk a kolozsvári egyetemről a visegrádi építész-táborba.

▲ Családi ház, Hargitafürdő, tervezés éve: 2011. Építész munkatárs: Nemes Dávid

Kászonjakabfalva, Veresszéki borvíz,
Kós Károly tervezte ház
rekonstrukció és nyaraló,
tervezés éve: 2004.
Munkatárs Esztány Zsolt,
filegória és tájépítészet:
Herczeg Ágnes

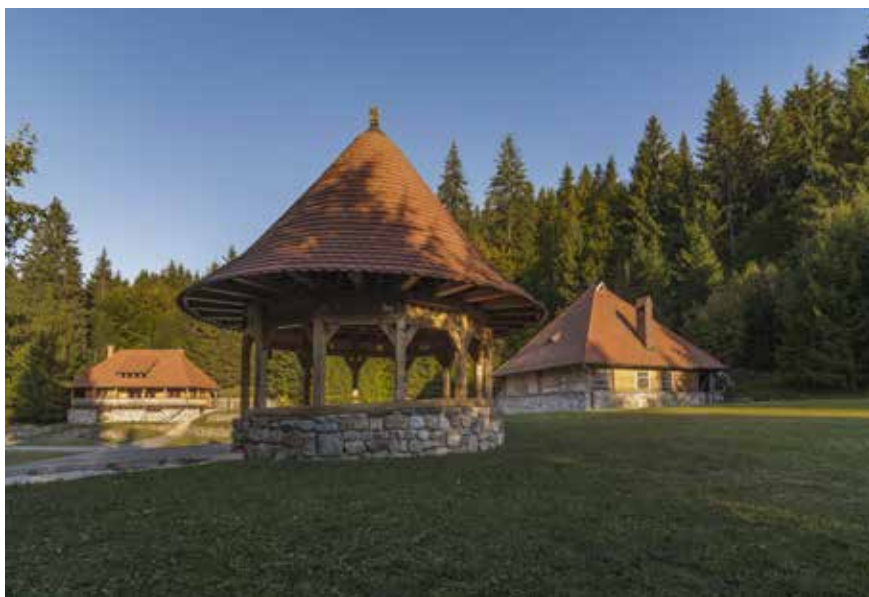
Ott ismertem meg Makovecz Imre megépült munkáit, illetve egy előadásán is részt vettünk volna, ha le nem késsük barátommal. De lekéstük, így még jobban érdekelt az eszmeisége, írásai. Az egyik magyarországi barátom később elpostázta nekem Imre bácsi néhány írását, épületfotóit, amelyek nagyon megragadtak. Annyira, hogy a kolozsvári építésműteremben kikerültek a falra.

Harmadéves lehettem, amikor a Triskell építésziroda tagjai, akik részt vettek a se-villai magyar pavilon építésén, eljöttek az egyetemre, és rövid előadást tartottak a pavilon építéséről. Ekkor hallottam először a Vándoriskoláról. Murádin Katalin tanárnő is biztatott, ajánlotta a Vándoriskolába való jelentkezést. Én is úgy láttam, hogy ez nagyon jó lehetőség arra, hogy a főleg elméleti jellegű egyetemi oktatás után mestertől mesterig, irodától irodáig vándorolva, a szakmám gyakorlati oldalát tanulgatva a szerves építészeti alkotás folyamatában részt vegyek, és ebben fejlődhesek. Így elég korán eldöntöttem, hogy én ebbe a Vándoriskolába felvételizni fogok, ami rögtön a diplomázás után, 1996 nyarán meg is történt. Akkoriban elég nagy volt a túljelentkezés, úgyhogy keményen kellett készülnöm a felételire. Egy ravatalozó épület tervezése volt a pályázati feladat, ami mellett az egyetemi munkáimat is be kellett mutatnom. Szerencsémre felvettek.

› **Kötelező kérdés: kiknél dolgoztál a három év alatt?**

Az első vándorhelyem Sáros László irodája volt. A következő félét Esztergomban, az É-11-ben Kund Ferenc mesteremnél töltöttem, majd következett az AXIS Építész Iroda Salamin Ferencel, utána pedig Pécsen voltam Dévényi Sándornál. Szerettem volna Kelet-Németországba Kelf Treunerhez is eljutni, de az sajnos vízumprobléma miatt nem sikerült. Így az utolsó két félét a Pagony Táj- és Kertépítészeti Irodában töltöttem, Herczeg Ágnes volt ott a mesterem.

› **Milyen ismereted volt az irodákról külföldiként? Minek alapján választottál helyet?**

Az *Országépítő* folyóiratból ismertem az irodák munkáit, így nagyjából tudtam, hol akarok dolgozni, tanulni. Emellett a Vándoriskola közösségébe kerülve is kaptam információkat a társaktól. A tervek, megépült épületek alapján általában preferencialistát készítettem a mesterekről, irodákról. Emlékszem, már elsőévesen volt egy preferencialistám, de a szabályzat szerint mindig a felsőbb évesek dönthettek először, és mi, fiatalabbak a „maradékból” választhattunk. De így is eljutottam nagyjából minden előre eltervezett helyre.

› **Hol, milyen tapasztalattal gazdagodtál?**

Sáros Lászlónál egy nagyobb csapat dolgozott akkoriban, én ehhez csatlakozva kisebb részfeladatokat kaptam. Emlékszem, mennyire hálás voltam az ott kapott segítségért, oktatásért, ami az egyetemen szerzett műszaki tudásom hiányosságai miatt nagyon jól jött akkoriban. Az első félét egyfajta kulturális sokként éltem meg, új volt nekem Budapest nyüzsgő, zajos, ugyanakkor von-

zó, változatos és építészetben gazdag „látványanyaga”. Még a magyar szaknyelv egy része is idegen volt számomra, ugyanis nálunk, sajnos mind a mai napig, meglehetősen hiányosan használjuk a magyar szaknyelvet. Nagyon sok idegen, román, kölcsönzött szó van jelen az erdélyi, beszélt szaknyelvünkben.

Kund Ferenc esztergomi irodájába eleinte Pestről ingáztam, majd később Feri szerzett nekem egy ottani kollégiumi helyet. Vele nagyon mély, meghitt személyes kapcsolat alakult ki, ugyanis az iroda akkorra már kiürült, többnyire egyedül dolgozott. Nagyon sok időt töltöttünk együtt. Rendkívül hálás vagyok a sok-sok türelméért, beszélgetéseinkért. Még Erdélybe is ellátogattunk együtt. Következő vándorhelyem az AXIS Építésziroda volt, ahol újabb, nagyobb csapattagú építészirodába csöppentem. Nagyon érdekes és sokszínű munkákban vettem részt, többek között egy erdélyi faluszervezési konferencia létrehozásában, amely Torockón zajlott le. Ebben a félévben ismerkedtem meg a számítógépes rajzprog-

ramokkal egy ingyenes kurzuson, bár a vándoriskolai helyeimen mindenhol kézzel rajzoltam, csak később, hazakerülve kezdtem lassan beletanulni a számítógépes modellezésbe, rajzolásba.

Dévényi Sándornál, Pécssett is nagyobb léptékű csapatmunkában vettem részt, de ott is kaptam kisebb, önálló feladatot. Emlékszem, mennyire megszerettem azt a kissé mediterrán ízű, hangulatú városkát, az egyetemi város lüktető, eleven kulturális életét.

Még az AXIS-ban töltött félévem alatt vettem részt a Pagony Irodával közösen készített, a Szent Anna-tó és környezetének, az úgynevezett Csomád–Bálványos régiónak az építészeti, turisztikai, környezetvédelmi, fejlesztési stratégiája készítésében. Ez a szülőföldem, ennél fogva együtt jártunk haza tanulmányozni ezeket a falvakat, kisvárosokat. Így alakult, hogy az utolsó két félévemet Herczeg Ágnesnél töltöttem a Pagony Irodában. Egyrészt ez a munka is összehozott minket, másrészt mindig is érdekelt a tájépítészet, az építészet és a tájépítészet viszonya, átfedéseik. Ekkor hirdették meg a csíkszeredai Mikó-vár környezetének területrendezési, parkosítási tervpályázatát, amelyen a Pagony Irodával együtt vettünk részt. Megnyertük a pályázatot, aminek hosszú távú, közös munka lett az eredménye.

Herczeg Ágnessel erdélyi kapcsolatai, munkái révén a mai napig együttműködünk különböző építészeti vagy tájépítészeti munkákban. Az első ilyen közös tevékenység a székelyföldi fürdőépítő kalákák elindítása volt. Ezt igazából a csomád–bálványosi fejlesztési terv leadása utáni első falufórumon elhangzott észrevétel indította el. Egy öreg bácsika tette szóvá, hogy ez mind szép és jó, nagyon szép ez a tanulmány, de valamit cselekedni is kéne. Ezen felbuzdulva szervezték meg Herczeg Ágnesék az első fürdőépítő kalákát Lázárfalván, amelyen én is részt vettem. Nagyon fontosnak tartom ezt a kaláka-mozgalmat, amely nemcsak létrehoz vagy felújít egy elhanyagolt fürdőt, létesítményt, hanem összehozza a faluközösséget, új kapcsolata-

kat teremt. Nem utolsósorban jó bulik voltak ezek a táborok.

› **Magától értetődő volt, hogy a vándorévek leteltével visszatérsz Csíkszeredába?**

Számomra igen. Én úgy mentem el a Vándoriskolába, hogy utána mindenképpen itthon szeretnék élni, dolgozni, alkotni. Ez nem volt számomra kérdés. És hogy mi hozott haza? Hát valószínűleg a szülőföldem egyedi tájainak hangulata, tájszerkezete, kultúrája, építészete, az emberek, minden, ami a szülőföldemet jelenti. Én úgy gondoltam akkor, és most is úgy vélem, hogy a Teremtő nem véletlenül helyezett engem ide, ebbe a székely közösségbe. Nekem feladatom van itt, ezért egyértelmű volt, hogy visszajövök. Ezt a feladatomat, hivatásomat próbálom megtalálni.

› **És hogy alakultak a kezdeti évek? Önálló praxis építésébe kezdél, vagy betársulsz valaki mellé?**

Fiatalos hittel és reménnyel hazatérve, egyéni vállalkozást alapítva nem volt rossz dolgom. Egyrészt a szüleim szakmabeliek (édesapám az építőiparban dolgozott, édesanyám pedig a helyi tervezőintézetnél technikusként), így nekik már megvoltak valamilyen szinten a klientúrakapcsolataik. Így az első mun-

kákat az ő ismerőseik ajánlásai hozták. Ezenkívül egész Hargita megyében majdhogynem a két kezemen meg tudtam számolni a diplomás építészeket. Nagyon kevesen voltunk a munkához képest, ezért mindenkinek bőven jutott feladat. Ugyanakkor már itt dolgozott Csíkszeredában Bogos Ernő, szintén végzett vándorépítész, akinek a barátságára, szakmai tudására mindig számíthattam. Így lassan beindultak a munkák, egyik feladat hozta a másikat.

Mindig azt gondoltam, hogy a minőségi munka meghozza gyümölcsét, a híre gyorsan terjed. Ez így is történt: a 2010-es, válság sújtotta évekig nem is kellett aggódnom a megbízások miatt, volt miről fenntartani az irodát. Általánosan elmondható, hogy az ezredforduló környékén sokkal több volt a megrendelés, mint amennyit el tudtam vállalni, így egy részét vissza kellett mondjam, vagy másoknak passzoltam át.

› **Székelyföldön mi az építész szerepe? Az építés milyen mélységében van szükségrátok?**

Többfajta szemléletmóddal talákoztam itt, Székelyföldön. Az egyik – sajnos a legelterjedtebb – az, hogy az építész ad egy kis segítséget, elintézi az engedélye-

◀ Csíkcsobotfalva, családi ház,
tervezés éve: 2012.
Építész munkatárs: Mátyus Enikő,
Heiter Márta, Márton Vera,
Nonn Zsuzsánna

ket, és ezzel ki is merül a szerepe. Ugyanis az építkezés az itteni férfiak szemében egy kicsit olyasmi, mint a foci: mindenki ért hozzá. Ezért a tulajdonos gyakran egy nagyon konkrét elképzeléssel jön hozzám, sőt olyan is van, aki lerajzolja a házat, minden részletében kitalálva, kigondolva, és ragaszkodik is az elképzeléséhez. Az építéssz igazából csak azért keresi meg, mert ő tudja az elképzeléseit engedélytetni. Az is jellemző, hogy úgy gondolják: a tervet nem is olyan nagyon kell betartani, ha neki mint tulajdonosnak közben jobb ötletei születnek. Nyugodtan változtathat rajta, úgyis olyat épít, amelyet szeretne, hiszen ő ügyis ért hozzá.

A másik szemléletmód az, amikor az építetőnek van egy halvány elképzelése, de meg van győződve arról, hogy az építész jobban meg tudja fogalmazni az ő terveit, úgy funkcionálisan, mint esztétikailag. Ő teljes mértékben szabadon hagyja gondolkodni, alkotni az építéssz. Természetesen kíváncsian várja az eredményt, amit közösen finomítunk, így egy olyan testre szabott építészeti alkotás jöhet

létre, amely a tulajdonos minden elvárásának, egyben az anyagi lehetőségeinek is meg tud felelni.

Az utóbbi években egyre jobban sikerült publikálni a munkáinkat, így egyre inkább olyan építetők keresnek meg, akik ismerik ezeket, tetszik nekik az, amit és ahogyan tervezek. Ők is valami hasonlót szeretnének maguknak.

◀ **Hogy néz ki nálatok az engedélyeztetési eljárás?**

A tervezés fázisai teljesen hasonlóak a magyarországiakhoz. Először ötlettervet, vázlatot készítünk, ezt általában addig gyúrjuk, alakítjuk, ameddig a tulajdonos is rábólint, hogy igen, ilyet szeretne. Amikor ez megvan, akkor készül el az engedélyeztetési tervdokumentáció. Itt már bevonunk altervezőket, statikust, épületgépészt. Elkészítjük a szakhatósági engedélyekhez szükséges dokumentációkat. Majd, amint ezek beszerződtek, átadjuk a végleges engedélyeztetési tervdokumentációt a tulajdonosnak, aki leadja az építési hatóságnak.

◀ **> Hogyan vélekedsz a megrendelői köröd igényességéről? Jellemző a kiviteli tervek kérésre készíttetése?**

A válság idején mindent vállaltunk az iróda fenntartása miatt, tehát kiviteli terv nélkül is vállaltunk családi házat. Akkor többnyire a tulajdonosok elvárása volt a kiviteli terv elhagyása és az alacsony tervezési díj. Ma már szerencsére a többség kér kiviteli tervet. Ami azonban még teljesen hiányzik a megrendelők részéről, az az építkezés követésének igénye, a tervezői művezetés. Ez sajnos elég gyakran még a nagyobb közberuházások, egyházi megrendelések esetén is így van. Így hát jóindulatból, teljesen ingyen segítünk tanácsadással, ahányszor csak kéri az építő vagy a tulajdonos az építkezés során. Helyszíni művezetésre azonban sajnos ritkán van alkalmunk. Így teljes mértékben az építő szakmai felkészültségén és a tulajdonoson múlik, hogy mit és hogyan építenek meg a tervünköből. Természetesen nálunk is egyre kevesebb a jó kivitelező szakember, mivel a tehetségesebbeket elcsábították az anyaországi vagy nyugat-európai magasabb bérek.

Az utóbbi időben azonban egyre igényesebb megrendelők keresnek meg, többnyire azért, mert tetszik nekik az, amit és ahogyan mi leteszünk az asztalra, illetve ismerik a megépült épületeinket, és valami hasonlót szeretnének ők is.

◀ **> Jól látom, hogy a családi ház tervezése a jellemző megbízás? A Magyarországon tapasztalható települési infrastruktúra-fejlesztés nincs jelen Székelyföldön?**

Most az idei év második felétől kezdtünk családi háznál nagyobb megrendeléseket kapni, de az utóbbi pár évben igen válságos időszakot éltem át. Nagyon nehezen lehetett munkához jutni, mindennemű építkezés kevésnek bizonyult. Mi a válság ellenére megmaradtunk, úgy, hogy mindent elvállaltunk. A piaci tervezési árak elképesztően alacsonyak voltak, így a fennmaradás érdekében én is kénytelen voltam leengedni az árat. Az idén értük el újra azt a tervezési díjat, amit sok évvel ezelőtt már alkalmazni tudtunk.

De jó oldala is volt a válságnak: megtanít-

Csikcsobotfalva, családi ház, tervezés éve: 2012.

Építész munkatárs: Mátyus Enikő, Heiter Márta, Márton Vera, Nonn Zsuzsánna

tott cselekedni, olyan új dolgok fontosságára felfigyelni, amikkel korábban nem foglalkoztam. Így jöhetett létre például a Csűrjeink újrahasznosítása című 2015-ös kiadványunk uniós finanszírozásból. Ebből biztosítani tudtam az iroda anyagi fenntartását és új, számomra fontos dologban tudtam elmélyülni. Megtanultam, milyen lényeges a munkáink publikálása, ekkor hoztam létre az iroda Facebook-oldalát. És ebben az időben tanultam meg, hogy nagyon oda kell figyelmem az árkalkulációkra, a számvitelre, az irodai nyilvántartásokra, vagyis az irodai ügyvitel fontosságára.

Az utóbbi években valóban majdnem teljes mértékben csak magánszemély megrendelőim voltak, akiknek családi házakat terveztem, illetve volt még egy-két csűrfelújítás, amit az említett kiadványunk hozott. Megmaradt a kis létszámú, átlagosan három-négy fős irodám, sosem voltunk többen négy-öt

főnél. Számomra a legkedvesebb munka az építészeti alkotás, tervezés, és mivel ezt nem szeretném feladni, nem gondolkodom nagyobb létszámú irodában, ahol nekem csak a vezetési, menedzseri, illetve ellenőrzési tevékenységek jutnának. Most kezdett több munka lenni, mint amennyit el tudok vállalni, ezért gondosan beütemezem a már elvállalt munkákat, és inkább nem vállalom olyan megbízást, ami sürgős.

Amúgy nagyon szeretek családi házat tervezni, de gondolkodás nélkül átadom a fiatal építész-gyakornok munkatársaimnak a lelegejétől (a koncepcióstól) a munkát. Természetesen folyamatosan konzultálok velük, és közösen alakítjuk ki a terv végső formáját. Kár, hogy csak családi házak tervezéséből nagyon nehéz a fizetéseket biztosítani, ezért a válságos időben én is több mindent kipróbáltam. Vállaltam önkormányzati megrendeléseket, óvoda és iskola energetikai felújítását Csíkszeredában. Ezáltal belekerültem az uniós pályázati rendszer Romániában nagyon bürokratikus és lélekölő, bizalmatlanságon alapuló rendszerébe. Ebben a hatalommal visszaélő rendszerben a legfontosabb dolog a pénz, a formáság, a bürokrácia és a mennyiség. Úgy tűnik, hogy a minőség senkit sem érdekel. Az az érdekes az ilyen munkákban, hogy a lehetetlenül rövid határidő ellenére is elkészül a tervvel, örülsz, hogy ha vala-

mikor, utólag kifizetik. Miközben egy több évig tartó folyamat során több bürokratikus ellenőrzőbizottságon keresztül megy a terved, ezernyi buta kérdésre vagy kénytelen válaszolni, természetesen anélkül, hogy változtatnál a terven. Így mintegy 50% plusz munkaórát vagy kénytelen belefektetni az eredeti munkához képest, s amikor végre megkapod a pénzed, rájössz, hogy veszteséges volt a munka.

► Tervpályázatok jellemzőek a te praxisodban?

Nem jellemzőek. Az idei év elején volt szerencsém először meghívásos tervpályázaton részt venni. Ráadásul ez egy ritka alkalmú, helyi viszonylatban nagyobb

beruházásnak számító, hosszú távú munkát biztosító lehetőség volt. Elkészítettük a kiírásnak megfelelően az ötlettervet és az építési költségbecsléseket. Egészen jól összeállt a terv, szép is lett, határidőre is sikerült leadni, de mégsem a mi tervünk mellett döntött a döntőbizottság. Ha jól sejtem, aggódtak, hogy a miénket költségesebb lesz megvalósítani, mint a nyertes tervet, amelyet amúgy Köllő Miklós építészbarátom készített. Érdekes volt számomra így először összemérni az erőnket egy meghívásos tervpályázat alkalmából, aminek a témája egyébként a magyar állam által támogatott Székelyföldi Jégkorong Akadémia csíkkarcfalvi diákszállója volt. Ma amúgy

▲ Népi ház költöztetés, felújítás, Csíksobotfalva, tervezés éve: 2017.
Építész munkatárs: Radev Gergő, András Szilárd

◀ Népi ház költöztetés, felújítás és családi ház tervezés, Csíkcsootfalva

Székelyföldön a közérdekű építkezések jó része magyar állami támogatásokból épül, mint például az általunk tervezett gyergyószentmiklósi óvodabővítés, amelyet a határon túli óvodákat támogató program finanszíroz.

► Milyennek látod a szerves építészet helyzetét?

Minden alkotómunkám egyfajta befelé fordulással kezdődik, így tudok az adott helyszínre fogékonnyá válni. A szerves építészet a természetet tekinti modellnek, amelyben általunk felfoghatatlan szellemi rend uralkodik. A szerves építészet nem stiláris formákban ragadható

lektálásban. Az organikus fölfogás mint szellemi áramlat az iparosítás és kapitalizálódás következtében elsekélyesedő társadalommal szemben a művészi alkotásban keres alternatívát. Meg akarja őrizni az emberi tevékenység teljességét, komplexitását, a kézművességben gyökerező tradicionális mivoltát. Én a szerves építészeti tevékenységet gyógyító folyamatként fogom fel. Nem önmegvalósító alkotásként, hanem olyan folyamatként, amelyben nyitottan szemlélve az építészet terén ható gyógyító és romboló erőket, a gyógyítókat erősíteni, a rombolókat gyengíteni tudom egy adott környezetben.

tészek, akik úgy gondoljuk, hogy meg kell tartanunk a hagyományos értékeket a szakmánkban, és kultúrahordozókká kell válnunk az eldobható építészetet képviselő, profitot hajszoló megrendelőkkel szemben. Az értéket képviselő hagyományos építészeti örökségünk rohamosan pusztul, vagy az átgondolatlan emberi beavatkozás miatt, vagy éppen ennek hiánya, az elhanyagoltság miatt.

Egy egységes és hagyományos faluképre, utcaképre egyébként a legveszélyesebb dolog az idegen formák, anyagok, színek, arányok térhódítása, mindez oly módon, hogy a rend és harmónia helyett egyfajta diszharmónia vagy káosz termelődik. En-

▲ Népi ház költöztetés, felújítás, Csíkcsootfalva, tervezés éve: 2017. Építész munkatárs: Radev Gergő, András Szilárd

meg, hanem az alkotó gondolat folyamatában. Maga a gondolat, az attitűd, a viszonyulás és az éleslátás a fontos ebben a folyamatban, hogy egy épület az adott helyi adottságokból, helyi kultúrából, a helyi technikai lehetőségekből, egyszerűen a hely szelleméből nőjön ki. Ez kifejeződik az anyaghasználatban, a tér- és tömegformálásban, a homlokzati arányokban, a tudatalattinkban elraktározott képekre (archetípusokra) való ref-

Hiszem azt, hogy itt Erdélyben egy olyan építészetnek, amely gyökereinkből nő ki, abból táplálkozik, teljes fundamentumával a történelmi építészetünkre épül (nem nosztalgizva vagy epigonként másolva azt, hanem saját erőből megújulva), erős megtartó ereje van. Nálunk is egyre inkább teret nyer a pénz hatalmára épülő, felesleges fogyasztást serkentő, a természetet kiszígerelő társadalmi szórásrend. Alig páran vagyunk itt helyi épí-

nek fő oka, hogy nem ismerjük és nem is értékkeljük a hagyományainkat, mert a szegénység és lelakottság mögött nem igazán vesszük észre. Így nem ismerjük saját kultúránk értékeit, és inkább Nyugatról importálunk formát, építőanyagot, életstílust, színvilágot, viselkedésmintát, és végül a különböző épületek között semmiféle kommunikáció, harmónia, egymásra utalás nincsen. Lehet, hogy önmagukban a különböző családi házak megállnák a

◀
Családi ház, Csíksomlyó,
tervezés éve: 2013.
Építész munkatárs: Nonn Zsuzsa

léletemben. Ez a minőségi és mélységi kapcsolat, kommunikáció a különböző részegységek között, ami engem érdekel. Hogy a dolgok nemcsak úgy egymás mellett vannak, hanem egymással úgy vannak kapcsolatban, mondhatom azt is: úgy tudnak egymással szabadon kommunikálni, hogy közben megtartják különbözőségüket. Maga a kommunikáció, a kapcsolódás az, ami egységbe formálja őket. Ha nyitott vagyok a természetre, a teremtett világra, ezt az egységet tapasztalhatom meg minden élő organizmusban. A természetben minden mindennel így kommunikál és kapcsolódik, ez köti össze a látszólag összeférhetetlen dolgokat is. Mert ha felszínesen vizsgálok valamit, bármit a valóságból, csak akkor van összeférhetetlenség – ha ugyanezt a mélységből vizsgálom, egységet tapasztalhatok. Ezért fontos törekednem az igazi tudásra, megértésre és látásra, ami a dolgokhoz való nyitottságomat, bizalmamat és szolgálatomat feltételezi.

Ezért a divatos korszerűség, a „mindegy, csak új legyen” szemléletmód távol áll tőlem. Annál inkább vágyom valami nagyon újszerűre, érdekesre, minél inkább unatkozom. Én minél inkább unatkozom, annál inkább vagyok zárkózott a jelen valóságra, tehát annál inkább veszítem el gyermeki nyitottságom, érdeklődésem, figyelmem a jelen valóság iránt. Ebből az unalomból és az újszerűség iránti felszínes vágyunkból táplálkoznak azok a divatok, amelyek jönnek és mennek. Én is szeretem az újszerűt, de ahogy előrehaladok a koromban, egyre inkább nem a bombasztikus látványos és feltűnő újszerűség vonz, hanem a rejtett és nem könnyen észrevehető újszerűség, amihez már különleges látásmód szükséges, és nehezebben felfedezhető. Ezért az összes történelmi építészeti stíluskorszakot éppúgy eszköztáramnak tekintem, mint a százéves Bauhaust, amit egyes építészek a mai napig kortársnak címkéznek.

Engem a stílusokon, címkézéseken, divatokon és korszellemen túli az igazi VALÓSÁG, az igazi SZÉPSÉG érdekel, ami igazából rejtett, tehát MISZTÉRIUM. A dolgok közötti valódi és mély kapcsolat

helyüket, de így egymás mellé, utcaképbé illesztve sajnos köszönő viszonyban sincsenek egymással, ezért ez a negatív utca kép visszahat az egyes épületekre.

Egy általam tervezett épület egyféle válasz is arra a folyamatra, amelyben rohamosan bontódnak el, pusztulnak el és alakítódnak át népi építészeti értékeink. A megépülő épülettel mint gesztussal talán sikerül egy kicsit felhívni a figyelmet erre a folyamatra, pusztuló értékrendünkre, pusztuló építészeti értékeinkre.

Fontos számomra a fenntartható építészet, a minimális energiaigénnyel előállítható és kis szállítási költséget igénylő helyi építőanyag használata, az építőipari hulladék minimalizálása és újrahasznosíthatósága, a környezetünket nem terhelő és az emberre káros anyagokat nem tartalmazó, rég bevált természetes anyagok használata.

Egy másik fontos szempont számomra az egyre inkább elhaló helyi kézművesmesterek munkáinak igénybevétele az építés során, ugyanis a hagyományos mesterségek is csak úgy élnek tovább, ha van rájuk igény, van megrendelés.

Számomra a szerves építészeti alkotási folyamat lényege, vezérelve, az én személyes szemléletmódomban az EGYSEG-re való törekvés mindenben, minden szinten. Gondolok itt arra a minőségi és mélységi kapcsolati kommunikációra, amely létrejöhet az épület és környezete, az épület önálló funkcionális, szerkezeti és esztétikai (formai) részegységei között. Szerintem ez adja az egység élményét, erre mondjuk, hogy szép, vagy hogy rendben van, hogy harmóniát sugároz. Ez a legfontosabb nekem az építészeti alkotásban, valójában egész életem-

Családi ház, Csíksomlyó,
tervezés éve: 2013.
Építész munkatárs: Nonn Zsuzsa

és kommunikáció az, ami igazán érdekelt, ez adja az igazi szépséget, ami a természet teljességének, rejtett rendjének valami lényegi kifejeződése, a TEREMTŐNK lenyomata a világban, ezért az egyedüli megismerő erő, ami ezt felfedheti nekem, a SZERETETBEN van. Tehát ezt jelenti számomra a Szerves Építészet!

Én is kereső vagyok ezen az úton, egy-egy alkotásban, ha a tulajdonos is nyitott rá, meg lehet ezt valamennyire valósítani. Sajnos legtöbb esetben kisebb vagy nagyobb mértékben mégis elbukik a dolog útközben, ritkábban a tervezés, gyakrabban a kivitelezés során. Ezért a megépült épületek kis hányada az, amivel büszkélkedni lehet, az, ami az utolsó részletéig is követi a terv eredeti koncepcióját.

› Ez a gondolkodás mennyire jelenik meg más építészeknél Székelyföldön, Erdélyben, Romániában?

Az 1990-es fordulat után feltörő építkezési láz tudatlan állapotában gombamód szaporodó új épületek távol állnak az építészeti minőség fogalmától és a környezetükhöz való illeszkedéstől. Sajnos ez főleg faluhelyre jellemző, éppen ott, ahol pedig a népi építészeti értékeink leginkább megmaradtak. Itt általában terv nélkül, utólagos engedéllyel épülnek a házak. A megyei és városi hivatalokból hiányzik a jó szakember, vannak helyettük „jó” hivatalnokok, akik jól ismerik a törvény paragrafusait, de ez sajnos egy fikarcnyit sem garantálja az épületek igazi építészeti minőségét.

A 90-es évek szakemberhiányát jelzi az a tény is, hogy Hargita megyében (lakossága kb. 250 000 fő) összesen mintegy harminc diplomás építész tevékenykedett. Mára ez a szám jócskán megnőtt. Besegített ebbe a folyamatba a csíkszeredai művészeti középiskola építészeti szakirányú osztályának a létrejötte is, így egyre többen kerültek magyar anyanyelvű helyi diákok építészeti egyetemre, és utána haza, itthon dolgozni. Így ma már kevésbé van szakemberhiány, a gyakorló építészek nagy százaléka főleg itt a megyeszékhelyen, Csíkszeredában tevékenykedik.

› És az egyetemeken mi a helyzet?

A romániai egyetemeken tudtommal nem nagyon ismerős a szerves építészeti, többnyire a divatos kortárs és globalista építészeti stílust szívják magukba az építészhallgatók. Az Országépítő Kós Károly Egyesülés az egyetlen fórum, amely összegyűjti az – amúgy nagyon különböző stílusban alkotó helyi – építészeket, akiket mégis összeköt egyfajta építészeti értékszemlélet.

› Mit kell tudni az Országépítő Kós Károly Egyesülésről? Kik a tagjai, milyen tevékenységet folytat?

Minden tag nagyra becsüli Kós Károly örökségét, és ez már egy közös alap. Részből volt vándoriskolások is tagjai, mint Bogos Ernő, Müller Csaba és Tóthfalusi Gábor, részből más erdélyi építészek, akik többnyire már a 2005-ös illyefalvi megalakuláskor csatlakoztak a társasághoz. Az Egyesülés érdekessége, hogy az anyaországi Kós Károly Egyesülettől eltérően a tagság fele nem építész vagy tájépítész, hanem képzőművészek, vállalkozók, közéleti személyiségek, lel-

készek, tehát szakmailag nagyon vegyes a társaság. A tevékenysége az évek során inkább az építészeket mozgatta meg különböző szakmai találkozók, konferenciák, kiállítások, szakmai kirándulásokkal. Így a társaság nem építészeti érdekltségű tagjaival, akik ezeken a rendezvényeken nem vettek részt, az Egyesülés kapcsolata tudtommal inkább formális, mint valóságos.

› Milyen konkrét események létrejöttében játszottatok szerepet?

Az Egyesülés társszervezője volt a gyergyócsomafalvi Maros-parti Népfőiskolának, amely 2007 októberében indult egy konferenciával. Egy évig több alkalommal találkoztunk, hogy megosszuk egymással tudásunkat a fő témában, ami a fa és az erdő mint érték volt. A fával való együttélés, az erdőművelés, a faépítészeti, a székely ház, a falu és a táj kapcsolata a gazdaság, a kultúra és a szociális élet területén egyaránt alapkérdés. A Föld élő, eleven organizmus, amelynek életében egyéni felelősségünk van. Ebben a témában hallgattunk elő-

adásokat, osztottuk meg tudásunkat.

Az Egyesülés volt a kezdeményezője és szervezője a Hargita megyei Faluképmegőrző programnak, amelyben kezdetben az Egyesüléshez tartozó építészirodák vettek részt, de később más irodák is csatlakoztak. Mindegyikünk felvállalt egy pár települést, és ezeket részletesen, portánként dokumentáltuk építészeti és tájépítészeti értékeik szerint. Tehát egy részleteiben, portánként dokumentált értékataszter jött létre, ami alapján helyi értékvédelmi, és ezen alapuló fejlesztési javaslatokat foglalmaztunk meg.

Az Egyesülés pár építésztagjával, Bogos Ernővel, Köllő Miklóssal és Tövissi Zsoltal meghívást kaptunk egyfajta tanácsadó építészeti munkára a Pogány-Havas Kistérségbe, majd később az európai uniós pályázatokat lebonyolító Csík Leader Egyesület építészeti tervtanácsába. Itt főleg véleményezési és tervtanácsai munka folyik, az uniós fejlesztési pályázatokat véleményezzük szakmai szempontból. Számomra élmény és nagyszerű tapasztalat ez a feladat is.

› **Vannak személyes gondolataid az Országépítő Kós Károly Egyesülés jövőjéről?**

Vannak, de a fontos az, hogy minden tagnak legyen jövőképe, ezeket vessük össze, és ebből alkossunk valami közös tevékenységet, ami megújít és megtart minket, illetve lehetőséget ad továbbadni tapasztalatunkat, tudásunkat a fiatalabb generációnak. Mostanában foglalmaztam meg személyes elképzelésemet, amit már elküldtem a vezetőknek.

› **Melyek ezek?**

Az Egyesülés közösen megfogalmazott alapelvei összekötnek minket. Ezek közül jelenleg hangsúlyosnak találok az új, kreatív, hagyományokban gyökerező jellegzetes és minőségi erdélyi és székely építészeti szellemi alkotások létrejöttét, amelyek gazdaságilag elérhetőek a nagyközönség számára, valamint a közös kutatási tevékenységet, hagyományos és új, környezetbarát technológiák promotálását, a helyi székely építőipar, mesterségek, művészek támogatását.

Az OKKE ideális jövőképében fontos, hogy az Egyesülés aktív legyen a helyi kulturális és művészeti életben, a médiában, oktatásban. Vonzó és bővülő művészeti és kulturális közösségként rendszeresen kell találkozni, megismerni egymás munkáit, motivációit, Szükség van közös, összehangolt marketing- és menedzsmenttevékenységre, amelynek célja a vállalkozások piacképességének növelése. Ehhez szükség van egy komoly, többnyelvű honlapra, ahol mindenki számára elérhetőek az Egyesülés és tagjainak tevékenységei, munkássága.

› **Milyen egyéb szakmai kapcsolatokat ápolsz?**

Az említett tervtanácsai, szaktanácsadói munka mellett egy éve tagja vagyok a gyulafehérvári egyházmegye liturgikus építészeti bizottságának is, amely véleményező tervtanácsként működik. Korábban benne voltam a csíkszeredai városi építészeti tervtanácsban, de kiléptem belőle. Túl sokan voltunk, és nagyon elhúzódtak időben az ülések, ugyanak-

Családi ház, Csíksomlyó,
tervezés éve: 2013.
Építész munkatárs: Nonn Zsuzsa

kor nem éreztem, hogy személyemmel hozzájárulhatok a lényegi döntésekhez. Bogos Ernő volt vándoriskolás barátommal egy házban bérlünk irodát, így vele gyakrabban összefutok, és megosztjuk tapasztalatainkat. Többször közösen utaztunk az anyaországi KKE rendezvényeire, ami mindig nagy élmény számomra. Ernő nagyon igényes, tehetséges építész, aki odafigyel minden apró részletre. Sokat tanulok még mindig tőle, sajnálom, hogy a mindennapok rohanó tempójában ritkán van alkalmunk egymás munkáit jobban megismerni.

Amikor annyira sok a munka, hogy nem tudunk mindent elvállalni, akkor szívesen ajánljuk egymást Ernővel, de a többi, hasonló szellemiségben alkotó építésszel is. Hála Istennek, mostanában egyre gyakrabban fordul elő ez a helyzet.

Van két fiatal csíkszeredai kollégám, nekik is van egy fiatalabb építészektől álló közösségük. Keveset tudok róluk, jó lenne összehozni velük szakmai találkozókat, beszélgetéseket, hogy egy működő kapcsolati háló jöhessen létre.

› **A rovat címe Vándorokból mesterek. Mennyire van lehetőséged megtapasztalni ezt a folyamatot, mi a helyzet az utánpótlással?**

Az önálló építészeti vállalkozásom kezdetén nem volt fiatal munkatársam. A családommal dolgoztam: testvéremmel, Zsolttal, aki faipari mérnökként bútortervezést végzett a brassói egyetemen, majd műemlék-restaurálási képzésen vett részt Kolozsváron, illetve édesanyámmal, akit rajzolóként képeztek ki a csíkszeredai építészeti technikumban. Zsolttal később szétváltunk, de édesanyámmal a mai napig dolgozom, kétnaponta egy-két órára még mindig bejárógat az irodába.

Az első fiatal munkatársam egy nagyon nyitott angol srác, Hugh Conway Morris volt, aki szívesen maradt fél évet az irodámban, majd egy második félévet édesapámmal töltött az építőtelepen. Így lehetősége volt a tervezés mellett az ács- és kőművesszakmát is tanulgatni. Én is sokat tanultam tőle. No, nem az an-

gol nyelvet, mert ő már tudott magyarul, amikor hozzám került, ha jól emlékszem, az Axis építészirodából érkezett. Nekem akkor nagy segítségemre volt, mert sok volt a megrendelés.

Azóta folyamatosan van fiatal építészgyakornok vagy vándoriskolás az irodában.

A vándorból mesterré válás hosszú folyamat. Úgy gondolom, hogy a mindennapi kihívások, újabb és újabb tapasztalatok állandóan alakítanak a mesterré válásban, illetve gyakran én is lehetek inas a fiatal mellett, akitől én is sokat tanulhatok. Számítógép-modelllezési, rajzolási, látványtervezési tudásom nagy részét például nekik köszönhetem.

Örömemre szolgált, hogy több vándor is megfordult már az irodámban, még a válság előtt, vagy a válság elején. Szerettem velük dolgozni, nemcsak ők tanultak tőlem, hanem én is sokat tanulhattam tőlük. Aki ide eljött egy vándorfélévre, azt nagyon érdekelte az itteni táj és kultúra, a hagyományok. Ezért én is igyekeztem velük minden ez irányú tudásomat meg-

osztani. Biztattam őket hétvégi túrára, együtt jártunk ki falvakra felmérni a falufelmérési program keretében, vagy éppen a csűrös kiadványunk készítésekor. Mindezek jó alkalmaknak bizonyultak arra, hogy megismerjék nemcsak az irodánkat, hanem a tágabb kulturális és természeti közegünket, amibe belecsöppentek. Innen nehéz volt részt venni a rendszeres vándoriskolás programokon (700 km ide Budapest, ami autópályán nem is volna sok, de román vasúttal és utakkal számolva igen), de gondolom, részben kárpótolta őket az Országépítő Kós Károly Egyesülés itteni tevékenységében való részvétel.

› Milyen aktuális téma foglalkoztat mostanában?

A 2015-ös Csűrjeink újrahaznosítása című kiadványunk sikere kapcsán fellelkesülve, ezen kutatási folyamat folytatására jelentkeztem a Magyar Művészeti Akadémia hároméves alkotói ösztöndíjára, amit sikeresen el is nyertem. Mivel tervezői

tevékenységem elsősorban az erdélyi és székely épített örökség megőrzéséhez köt, kutatási témám: a népi ihletettségű – hagyományban gyökerező –, megújuló szerkesztésű építészet, a székely faluképvédelem, a székely népi építészet, csűrjeink újrahaznosítása lett.

Célom egy tervezési segédletként használható, mindenki számára értelmezhető művészi és műszaki koncepció megfogalmazása, ami a hagyományos székely falusi ház és gazdasági épület múltjára és jelenére épül. De nem maradnék meg csak az elméletnél: szeretném konkrét gyakorlati példán keresztül bemutatni a fenti cél megvalósulását egy valós igényen alapuló tervezési feladat végigvitelével. Ez a Csibész Alapítvány részére tervezendő erdei iskola lenne. Ennek megépülésével olyan mintavértékű komplexum valósulhat meg, amely megépített formában is rögzíti a tanulmányban megfogalmazott esztétikai, műszaki és kivitelezhetőségi tapasztalatokat.

AN INTERVIEW OF GYŐZŐ ESZTÁNY

Esztány Győző studied in Csíkszereda and then in Kolozsvár. He then moved to Budapest, where he completed the graduate course of Kós Károly Association, the Itinerant School, between 1997 and 1999. Currently, as a master of the Országépítő Károly Kós Association of Hungary and Transylvania, he is a teaching assistant for young Szekler and Hungarian architects and an active member of the Architectural Advisory Board of the Csík LEADER Association and the Council of Ecclesiastical Art of Gyulafehérvár. Also, he is an independent designer, whose works are primarily related to the preservation of the built heritage of Transylvania and Szeklerland. His research topics include the renewable natural beauty in folk art and tradition, the preservation of Szekler village architecture and the repurposing of barns.